

Investigating the components of government efficiency from the perspective of Islamic teachings and public law

Abstract

The formation of an efficient government is demanded by Islam for the welfare of society and in order to attain human beings' perfection and well-being. The present study was conducted to identify the components of governments' efficiency from the perspective of Islamic public law and teachings. According to Islam, governments and political power are considered legitimate if they are based on a religious foundation.

Today, the statesmen in the governments of Muslim societies are prone to ignorance and error because they are deprived of a direct access to an Infallible Imam (PBUH) and lack of an adequate assurance of knowledge, piety and practical entailment. The components required for a government to enhance its efficiency are not identified. The present descriptive study has analyzed the components of Islamic public law and teachings from relevant resources.

The results of this study show that acting on the components of rationality, justice, human dignity, responsibility, God-centeredness, piety, commitment, rule of law, simplicity, coexistence, consultation, security, public oversight, dealing with corruption and accountability, cooperation Welfare and public education, avoidance of aristocracy, establishment of installments and justice, diligence in education, promote political power and efficient organization of governments and Taking care of them facilitates the achievement of the goal and brings stability to the government and the trust of the nation.

Keywords: governments, efficiency, teachings, public law, Islam.

بررسی مولفه‌های کارآمدی دولت‌ها از منظر آموزه‌ها و حقوق عمومی اسلامابوالقاسم ابراهیمی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۷

حسین احمری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۵

علی صالحی فارسانی^۳**چکیده**

اسلام برای رفاه جامعه، نیل به کمال و بهزیستن انسان‌ها تشکیل دولت کارآمد را تکلیف می‌داند. هدف از پژوهش حاضر شناسایی مولفه‌های کارآمدی دولت‌ها از منظر آموزه‌ها و حقوق عمومی اسلام می‌باشد. براساس مبانی اسلام قدرت دولت‌ها در صورتی مشروعیت دارند که مبتنی بر آموزه‌های دینی باشد.

امروزه دولت‌های جوامع اسلامی بدلیل عدم دسترسی مستقیم به امام معصوم (ع) و نبود اطمینان کافی از علم، تقوی و التزام عملی دولتمردان، در معرض جهل و خطا می‌باشند. دولت‌ها باید به چه مولفه‌هائی عمل نمایند تا افزایش کارآمدی را درک کنند؟ در این پژوهش با روش توصیفی آموزه‌ها و مولفه‌های حقوق عمومی اسلام در منابع، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد عمل به مولفه‌های عقلانیت، عدالت محوری، کرامت انسانی، مسئولیت‌پذیری، خدا محوری، تقوا، تعهد، قانون‌مداری، ساده‌زیستی، همزیستی، شور و مشورت، امنیت، نظارت همگانی، برخورد با فساد و پاسخگو بودن، تعاون، رفاه و آموزش عمومی، پرهیز از اشرافی‌گری، اقامه قسط و عدل، تعلیم و تربیت، سبب ارتقاء قدرت سیاسی و ساماندهی کارآمدی دولت‌ها می‌گردد و اهتمام به آن‌ها نیل به هدف را تسهیل و ثبات حکومت و اعتماد ملت را همراه دارد.

کلید واژه: کارآمدی دولت‌ها، آموزه‌ها، حقوق عمومی، اسلام

^۱ دانشجوی دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

^۲ دانشیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

^۳ استادیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

اصطلاح کارآمدی از واژه‌های دارای مفهوم عمیق است که صاحبان فکر و اندیشه تعاریف مختلف از آن نموده اند در فرهنگ علوم سیاسی این اصطلاح به: نفوذ، کفایت، قابلیت، و لیاقت معنا می شود و در تعریفی کارآمدی با کارآیی مترادف گرفته شده (بخشی، ۱۳۷۹: ۴۴۶) لازمه هر دولت برای نیل به هدف کارآمدی است از منظر اسلام نیز کارآمدی اصلی اساسی است که می تواند فرآیندهای زندگی اجتماعی جامعه را تحت تأثیر قرار دهد و رابطه میان دولت‌ها و امت اسلامی را سامان بخشد از آنجا که مبانی نظام اسلامی از جانب حق مطلق، خداوند تبارک و تعالیست، ملاک مشروعیت آن نیز الهی است. این نوع مشروعیت افزون بر آنکه به بهترین وجه، حق حاکم (فرمان دادن) و وظیفه و تکلیف مردم (فرمانبرداری) را تبیین میکند، به زندگی معنا می بخشد و حس رضایتمندی، اطمینان، فداکاری و مسئولیت را در حاکمان و مردم بالا می برد و از این طریق بر کارآمدی نظام می افزاید. (صنیعی منفرد، ۱۳۸۰: ۱۰۵)

کارآمدی نظام اسلامی از عناصر مهم مرتبط باحقانیت و مشروعیت میباشد و همواره از چالش مهم نظامهای سیاسی به حساب می آید در نظامهایی که بر پایه مشروعیت الهی بنا نهاده شده است کارآمدی در ارتقاء قدرت سیاسی، مشروعیت و مقبولیت تأثیر گذار است بنابراین پرداختن به این مقوله ضرورت دارد. بر اساس آموزه‌های اسلام قدرت سیاسی دولت‌ها تنها در صورتی مشروعیت دارند که مبتنی بر آموزه‌های دینی کارآمدی داشته باشند در این خصوص امام خمینی چنین فرموده اند چنانچه قدرت سیاسی بر اساس ضوابط اسلامی شکل نگیرد و یا قوانین اسلامی را اجرا نکند بی شک از نگاه اسلام، نامشروع و غیرقابل پذیرش است و اولین ضابطه اسلام در این باره این است که اسلام‌شناس صالح، که هم صلاحیت تخصصی در شناخت احکام و قوانین اسلام و هم صلاحیت شخصیتی از قبیل تقوا و عدالت داشته باشد و هم از بینش قوی در شناخت اوضاع و احوال زمانه خویش برخوردار باشد در رأس نظام سیاسی قرار گیرد. (خمینی، ۱۳۹۲، ج ۱: ۵۴-۵۵)

زیرا فلسفه به وجود آمدن نهادها اجتماعی برای رفع نیازهای حیاتی جامعه یعنی (کارآمدی) است اصل کارآمدی در نهادهای اجتماعی بسیار مهم می است کارآمدی به معنای اثر بخشی و تأثیرگذاری برای رسیدن به تعالی است که در اسلام ذیل تکلیف مداری قرار می گیرد. یعنی هرچقدر تکلیف درست انجام شود رشد، تعالی و پیشرفت بیشتر محقق خواهد شد (از این رو رعایت قانون اسلام علاوه بر پاداش حقوقی و قانونی (موجود در سایر نظامها)، از ثواب و پاداش الهی نیز برخوردار است و نقض قانون و مقررات نیز علاوه بر جرمه و کیفر حقوقی و قانونی عقاب اخروی دارد (صنیعی منفرد، ۱۳۸۰: ۱۰۵)

تحقیق حاضر پاسخ به چستی مولفه های کارآمدی دولت ها از منظر آموزه ها و حقوق عمومی اسلامی، بمنظور درک افزایش کارآمدی آنها می باشد. چرا که مفروض مطالعه حاضر بر این است که آموزه ها و حقوق عمومی اسلام موجب سعادت دنیوی و اخروی انسانها و ارتقاء قدرت سیاسی و کارآمدی دولت ها میگردد. امروزه یکی از چالشهای اساسی طول تاریخ بعد از ظهور اسلام عدم دسترسی مستقیم جوامع اسلامی به امام معصوم (ع) و نبود اطمینان کافی از علم، تقوی و التزام عملی دولتمردان و در معرض جهل و خطا بودن آنان است. آنچه از آموزه های حقوق عمومی اسلام برداشت میشود و مهم به نظر می رسد نقش دولت در سیاست گذاری مؤثر و نظارت و برنامه ریزی کارآمد و تقید دولت به قوانین است نه حکومت بر مردم براساس این اعتقاد است که مردم انتظار دارند جامعه از ثبات حقوقی و اجتماعی نسبی برخوردار باشد. (زارعی، ۱۳۸۵، ج ۱: ۵-۷)

از دیدگاه اسلام می توان گفت رابطه بین مشروعیت و مقبولیت و کارآمدی در این نظام سیاسی از اهمیتی حیاتی برخوردار است به خاطر اینکه وجود یا فقدان یکی از آنها در دراز مدت می تواند به رشد یا از دست رفتن دیگری منجر شود یعنی مشروعیت حکومت و حاکم و حق مردم بر حکومت از طریق مطابقت نظام حقوقی با موازین و آموزه های اسلام کسب میگردد و جایگاه خود را تثبیت میکند از این جهت است که صلاحیت، کارآمدی و توان بالفعل حکومت و دولت در اسلام مهم و کاملاً مورد توجه میباشد تا دولت ناتوان و ضعیف و غیر کارآمد با کوتاهی در وظایف شرعی به خدمتگزاری مردم نپردازد و اگر به پردازد فاقد تقوا و شروط اصلی و شرعی دولت اسلامی تلقی شده و در نتیجه، نه تنها از مشروعیت به مفهوم مقبولیت، بلکه از مشروعیت به مفهوم حقانیت نیز برخوردار نیست. بنابراین اسلام به کارآمدی نظام سیاسی و حکومتی اولویت ویژه می دهد (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶) مولفه های کارآمدی دولتها در حقوق عمومی و آموزه های اسلامی و فرهنگ غنی اسلام وجود دارد در این تحقیق سعی شده در حد توان اهم مولفه های کارآمدی دولتها در پرتو آموزه های حقوق عمومی اسلام بررسی و نقش حقوقی عمومی اسلام در ثبات و کارآمدی دولتها و اهمیت آن بیان گردد با رجوع به منابع اسلامی مخصوصاً قرآن کریم و روایات معصومین ع و نظر سایر اندیشمندان اسلامی مولفه های مهم تاثیر گذار بر کارآمدی دولتها در حد توان این تحقیق جمع آوری که ذیلاً بیان خواهد شد

۲. اهداف و سوالات پژوهش

امروزه دو لتهای جوامع اسلامی بدلیل عدم دسترسی مستقیم به امام معصوم (ع) و نبود اطمینان کافی از علم، تقوی و التزام عملی، دولتمردان در معرض جهل و خطا هستند. هدف از پژوهش حاضر شناسایی مولفه های کارآمدی دولت ها از منظر آموزه های و حقوق عمومی اسلام میباشد و سوال اصلی تحقیق حاضر مولفه های کارآمدی دولت ها از منظر آموزه های و حقوق عمومی اسلام چیست

۳. پیشینه نظری و تجربی پژوهش

بررسی و مطالعات نگارنده طی کار تحقیقاتی با موضوع کارآمدی دولتها و آموزه های اسلامی نشان میدهد پژوهشگرانی هم به برخی مولفه ها اشاره داشته اند که نمونه های آن بشرح ذیل است.

محمدعلی صنیعی منفرد موضوع تثبیت و کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مهندسی سیستم‌ها و علم مدیریت را بررسی نموده و بیان داشته لازمه هر دولت برای نیل به هدف کارآمدی است از منظر اسلام نیز کارآمدی اصلی اساسی است که می تواند فرآیندهای زندگی اجتماعی جامعه را تحت تأثیر قرار دهد و رابطه میان دولت‌ها و امت اسلامی را سامان بخشد (صنیعی منفرد، ۱۳۸۰) و محسن رضوانی دولت کارآمد در اندیشه سیاسی خواجه نصیرالدین طوسی را مورد مطالعه قرار داده و به این نتیجه رسیده که دولت کارآمد در اندیشه سیاسی خواجه نصیر در صورتی حاصل می شود که آن دولت به معنای واقعی دولت فضیلت باشد؛ بدین معنا که هم در اصل و بنا و منشأ برخاسته از فضیلت باشد و هم در روند امور فضیلت را دنبال نماید. (رضوانی، ۱۳۸۹) محمدجواد لاریجانی با اثری با عنوان کتاب حکومت، مباحثی در مشروعیت و کارآمدی را تالیف نموده است (لاریجانی، ۱۳۷۴، چ اول) بهرام اخوان کاظمی درآمدی بر کارآمدی در نظام سیاسی اسلام را به رشته تحریر در آورده است و صلاحیت، کارآمدی و توان بالفعل حکومت و دولت در اسلام را مهم و مورد توجه دانسته و به بیان ایشان دولت غیر کارآمد با کوتاهی در وظایف شرعی به خدمتگزاری مردم نپردازد و اگر بپردازد فاقد تقوا و شروط اصلی و شرعی دولت اسلامی تلقی می شود (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶)

۴. تجزیه تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

از منظر اندیشه اسلامی آموزه‌ها و مولفه‌های کارآمدی دولتها مواردی به نظر می‌رسند که باعث تکامل و پیشبرد اهداف انسانی در جامعه‌رضایت الهی میگردند در یک نگاه کلی و مجمل تعدادی از نمونه های آن را تک تک مورد بحث قرار داده و یافته های این پژوهش در خلال آنها بررسی می‌گردد.

۴-۱. عقلانیت

عقل یکی از نعمتهای بزرگ الهی است؛ که بعنوان ابزار کشف حقیقت خداوند آن را به بشریت عطا فرموده است. در یک نگاه، انسان دارای دو جنبه علم و عمل است. هم، خیال، قیاس و گمان، با عقل نظری است، ولی رام کردن لغزش های شهوت و غضب، کار عقل عملی است. بنابراین، همه امور ادراکی انسان که از سنخ اندیشه و علم است، تحت رهبری عقل نظری است، ولی اجرای احکام الهی و امور تحریکی انسان که از سنخ عمل میباشند، تحت رهبری عقل عملی است. بدون شک قابلیت‌های بالای عقل انسان سبب برتری او از دیگر موجودات شده است و پیشرفت‌های علمی جهان، نشان دهنده قدرت بالای عقل انسان است توجه اسلام به این مؤلفه و به‌کارگیری آن در عرصه اجتماع می‌تواند با رعایت شرایط زمان و مکان در حل مشکلات نظام‌های سیاسی تاثیر بسزایی داشته باشد و به کارآمد آنها کمک کند از امام صادق (ع) در پاسخ سؤالی که عقل چیست؟ چنین فرموداند: عقل آن است که با

آن خدای رحمان عبادت شود و بهشت به دست آید.» راوی از امام سؤال کرده: پس آنچه در معاویه بود، چه بود؟ امام فرمود: مام فرمود: معاویه عقل نظری داشت، راوی تعجب کرد و گفت معاویه که عبادت خدا را نمی کرد، اما عقل داشت پس او چگونه است؟ امام فرمود: او از عقل عملی تهی بود. به عبارتی، عقل نظری از مشترکات انسان هاست. همه انسان‌ها، اعم از مسلمان و غیر مسلمان، مؤمن و فاسق، عقل نظری دارند. از این رو، معاویه، فرعون و همگان عقل نظری را دارند و از عقل عملی بهره ای ندارند و تنها مؤمنانند که دارای عقل عملی اند. (جوادی آملی، ۱۳۹۸، ج ۲۰: ۴۱۴) پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «قوام آدمی به عقل اوست، هر کس عقل ندارد دین ندارد. (مجلسی، ج ۱، ص ۹۴) عقل، در فقه اسلامی هم می تواند خود اکتشاف کننده یک قانون باشد و هم می تواند قانونی را تقیید و تحدید کند و یا آن را تعمیم دهد و هم می تواند در استنباط از سایر منابع و مدارک مددکار خوبی باشد. (مطهری، ۱۳۷۵، ج ۳: ۱۹۰) بنا براین حجیت عقل در نظام حقوقی اسلام پذیرفته شده و مانند چراغی فروزان بر تارک آن می درخشد.

۲-۴. خدا محوری

در اسلام اندیشه خدامحوری حاکم بر همه شئون زندگی انسان است. بدان معنا که مرکز ثقل همه هستی به وجود او وابسته است براین اساس در وحیگرایی برخلاف نظامهای انسان محور. اولاً، مردم به طور طبیعی حول پرچم توحید متحد شده و فرمان خدا را از همه بالاتر میدانند. ثانیاً، قوانین گرفته شده از شرع قداست دارد و عمل به آن علاوه بر وظیفه قانونی و حقوقی صبغه عبادی دارد. رعایت قانون اسلام افزون بر پاداش حقوقی و قانونی (موجود در سایر نظامها)، از ثواب و پاداش الهی نیز برخوردار است و نقض قانون علاوه بر جریمه کیفر و حقوقی عقاب اخروی دارد: (صنّعی منفرد، ۱۳۸۰: ۱۰۵) از تعالیم اسلامی به این نتیجه می‌رسیم که اسلام عمل را برآمده از عقیده و حافظ عقیده می‌داند.

۳-۴. دین محوری

در سنت تکوینی خداوند فطرت انسان را در نظام خلقت با مبدا الهی آفریده است یعنی انسان در دوران زندگی به دین نیاز دارد و منظور نگارنده در این تحقیق دین اسلام به معنای تسلیم در برابر حق است که اصول اصلی آن مبتنی بر (توحید، معاد، نبوت عدل و امامت) است. مبدأ، مقصد، و مسیر حرکت جهان و انسان را جامع و کامل احساء شده و در منابع اسلامی این ادعا به خوبی گردید است. (مصباح، ۱۳۹۴: ۴۳۲-۴۴۲) علامه طباطبائی فرموده دین روش ویژه برای زندگی بشر: که مصلحت دنیوی انسان را در جهت کمال اخروی و حیات ابدی او برآورده می سازد و لازم است شریعت، در برگزیده قوانینی باشد که به نیازهای دنیوی انسان نیز پاسخ گوید. (طباطبایی، ۱۳۷۸، ج ۲: ۱۳۰) مراد از دین محوری مجموع راه‌های که در تمام شئون زندگی انسان ایفای نقش می‌کنند و گر نه تمام مکاتب الهی وحدانیت و خدا محوری را محترم میدانند

۴-۴. تقوا و تعهد

تقوا برخواسته از ایمان و اعتقاد فرد به خداوند است در کنترل انحرافات و کجروی ها نقش به سزائی دارد در قرآن آمده ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر از خدا پروا کنید برای شما نیرویی جدا کننده (تشخیص حق از باطل) قرار می‌دهد (انفال: ۲۹) مسلماً گرامی‌ترین شما در نزد خدا پرهیزکارترین شماست. (حجرات: ۱۳) از نگاه قرآن شاید هیچ پدیده‌ای بعد از ایمان، به اندازه تقوا ارزش و اهمیت نداشت باشد در اهمیت تقوا همین بس که ارجمندترین آرمان اجتماعی بشر یعنی عدالت که مورد ستایش قرار می‌گیرد ابزاری برای رسیدت و نزدیکی به تقوا میباشد (مائده: ۸) تقوا تنها عامل تکریم و گرامیداشت انسان نزد خداوند به شمار می‌رود (بقره: ۲۱)

۴-۵. ساده‌زیستی

ساده‌زیستی اسلامی تحمل محرومیت بی‌منطق نیست رفتار نیست مبتنی بر عقلانیت و آموزه های الهی که اسلام آن را ارزش می‌داند. در میان مکاتب الهی و رهبران آنها و آزادی خواهان تاریخ. احدی از پیامبر (ص) و علی (ع) و مکتبی بیشتر از برای ساده زیستی و نسخ فرهنگ اشرافیت تلاش نکرد است خداوند در قرآن چنین فرموده همیشه اشراف و مرفهان نخستین کسانی بوده‌اند که با پیامبران و منادیان عدالت، مخالفت کرده‌اند. (سبا: ۳۴) علی (ع) می‌فرماید خدای متعال بر زمامداران واجب کرده است که مانند مردمان ضعیف زندگی کنند (حکمت ۲۰۹) تا آن که فقر و نداری فقیر را نگران و پریشان نسازد. امام خمینی (ره) می‌فرماید: «من متواضعانه و به عنوان یک پدر پیر از همه فرزندان و عزیزان روحانی خود می‌خواهم که در زمانی که خداوند بر علما و روحانیون منت نهاده است و اداره کشور بزرگ و تبلیغ رسالت انبیا را به آنان محول فرموده است، از زی روحانی خود خارج نشوند و بر حذر باشند که هیچ آفت و خطری برای روحانیت و برای دنیا و آخرت آنان، بالاتر از توجه به رفاه و حرکت در مسیر دنیا نیست (خمینی، ۱۳۸۹، ج ۲: ۱۳۰) بنا بر این باید دولتمردان با زندگی ساده میتوانند درد و رنج محرومان لمس کنند.

۴-۶. قانون مداری

تنها کسانی که قانون مدار واقعی بوده اند و به قانون عمل کرده و از حریم قانون پاس داشته اند پیامبران الهی و جانشینان آنان بوده‌اند. رسول اکرم (ص) پس از هجرت به مدینه و تشکیل حکومت. قوانین حیات بخش اسلام را بر مردم عرضه کرده در مدت یک دهه حکومت در مدینه عمل به قانون و پاس داری از حریم قانون در سیره عملی آن حضرت مشاهده می‌گردد. قانون مداری در اسلام، به طور ویژه مورد توجه قرار گرفته پیامبر اسلام ص که خودآورنده قوانین از جانب خداوند می‌باشد، عادلانه آن را اجرا نموده، حقوق همگان را در سایه حاکمیت قانون الهی رعایت کرده و خود قانونمندترین انسان ها بوده است (مصباح، ۱۳۷۳، ۳۲) امام خمینی (ره) هنگام طرح حکومتی «ولایت فقیه حکومت اسلامی را حکومت قانون اعلام می‌کنند، و می‌فرمایند «حکومت اسلام حکومت قانون است. در این طرز حکومت حاکمیت منصوب به خداست و قانون فرمان و حکم خداست. قانون اسلام یا فرمان خدا بر همه افراد و بر دولت اسلامی حکومت تام دارد. همه افراد، از رسول اکرم ص

گرفته تا خلفای آن حضرت و سایر افراد تا ابد تابع قانون هستند: همان قانونی که از طرف خدای تبارک و تعالی نازل شده و از لسان قرآن و نبی اکرم (ص) بیان شده است. (خمینی، ۱۳۹۲، ج ۲: ۵۴)

۴-۷. نقش رهبری

با نگاهی به حکومت نبوی و امیرالمومنین در می‌یابیم کلیدی‌ترین عنصر خود ایشان بوده‌اند در اصول کافی بیان شده امامت جانشینی خدا و جانشینی پیامبر، جایگاه امیر المؤمنین و میراث حسن و حسین است. در سایه امامت دین رهبری می‌شود، امور مسلمانان سامان می‌یابد. (کلینی، ج ۱: ۲۰) نقش علمای شیعی در جنبش‌های معاصر کارآمدی رهبری را اثبات می‌کند در جمهوری اسلامی بارها کارآمدی رهبری آشکار گردیده اولین نمونه برجسته و بارز نقش رهبری در تأسیس جمهوری اسلامی می‌باشد اگر موفقیت انقلاب اسلامی را با قیام‌های معاصر در کشورهای مصر سوریه عراق یمن لیبی افغانستان مقایسه کنیم بیشتر به نقش رهبری در کارآمدی دولتها و عظمت و اهمیت آن در جامعه دینی پی‌می‌بریم همچنین نقش آیت‌الله سیستانی در عراق امروز علی‌رغم شرایط سخت و مشکلات دولت عراق تا حدی وزنه موثر تحولات سیاسی می‌باشد یا نقش امام خمینی در تشکیل بسیج در ابتدای جنگ تحمیلی که قسمتی از استانهای مرزی توسط رژیم بعث عراق اشغال شد ابتدائاً براساس تئوریهای کلاسیک نظامی اقدام به دعوت منقضیان خدمت سربازی سال ۱۳۵۶ صورت گرفت که بعضی از آنها امتناع نمودند و با حضور عده کثیری از آنان هم مشکل حل نگردید اما دستور تشکیل بسیج مردمی و بیان جمله تاریخی رفتن به جبهه واجب کفائی است توسط امام خمینی سرنوشت جنگ را تغییر داد و موازنه قدرت را معکوس کرد چنان که تمام تئورسین‌های نظامی و نظریه پردازان شرق و غرب عملاً به نقش رهبری و کارآمدی آن در جمهوری اسلامی اعتراف کردند یا چالش‌های دهه نخست انقلاب و توطئه‌های براندازی جریان‌های ضد انقلاب، جنگ تحمیلی، کودتاها، تحریم‌ها و بسیاری مشکلات دیگر که وجود داشت، اگر رهبری امام خمینی و کارآمدی او نبود یقیناً هر کدام قادر بودند کشور را دچار تلاطم و سرنوشتی کنند. این قدرت و نقش رهبری دینی امام خمینی بود که در آن شرایط سخت و ترور و شهادت شخصیت‌های کلیدی کشور در ۷ تیر و ۸ شهریور ۱۳۶۰ توانست کشور را به راحتی از فروپاشی نجات دهد یا در دوران رهبری آیت‌الله خامنه‌ای نیز ما شاهد فتنه‌ها و اقدامات براندازانه‌ی مختلفی بودیم که در صورت عدم بصیرت ایشان، کشور قطعاً دچار مشکلات سهمگین و خانمان‌سوزی می‌گشت. غائله‌ی ۱۸ تیر ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸ و بسیاری دیگر، همگی مصادیقی از نقش آفرینی ولی‌فقیه در کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران است. (ذوعلم، رسالت: ۲۰/۱۰/۱۳۸۹)

۴-۸. کرامت انسانی

در اسلام کرامت انسانی مورد تأکید قرار گرفته همه انسان‌ها از این صفت شریف برخوردارند خداوند در قرآن بحث کرامت آدمی را این گونه بیان می‌کند. ما فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم و بر دریا و خشکی مسلط کردیم و از چیزهای خوش و پاکیزه روزی دادیم و بر

بسیاری از مخلوقات خویش برتری شان بخشیدیم (اسرا: ۷۰) خداوند انسان را به گونه ای آفریده که در مقایسه با سایر موجودات دیگر از مزایای بیشتری برخوردار است که حاکی از عنایت ویژه خداوند به نوع انسان است از این رو هیچ کس نمی تواند و نباید به خاطر برخورداری از آنها بر موجود دیگری فخر فروشی کند و آن را ملاک ارزشمندی و تکامل انسانی خود بداند مقصود از کرامت اکتسابی دست یابی به کمال هایی که انسان در پرتوی ایمان و اعمال صالح اختیاری خود به دست می آورد. همه انسان ها استعداد رسیدن به این کمال و کرامت را دارند ولی برخی به آن دست می یابند و برخی فاقد آن می مانند. در رابطه با دسته اول، یعنی کسانی که به کمالات و کرامت های انسانی دست می یابند، قرآن آیاتی ناظر به این دسته از انسان ها دارد، گرمی ترین شما نزد پروردگار با تقوا ترین شماست (هجرات: ۱۳) اما در رابطه با دسته دوم، یعنی کسانی که از این کمالات و کرامت ها برخوردار نیستند، قرآن آیاتی نیز ناظر بر این دسته هم دارد مانند: آنها مانند چارپایان هستند و بلکه گمراه تر از آنان اند (اعراف: ۱۷۹) برای افزایش قدرت سیاسی کرامت انسان باید مورد توجه عمیق دولت اسلامی قرارگیرد

۹-۴. عدالت و عدالت محوری

یکی از برجسته ترین مبانی حقوقی و ارزشی در اسلام عدالت و عدالت محوری است. با نگاه به آیات و روایات به وضوح در می یابیم که فضای اسلام، فضای عدالت است. مردم به عدالت و پاسداری از آن توصیه و از ظلم و ستم و خیانت بر حذر داشته شده اند عدالت پس از توحید جزء اصول دارای ارزش خاص قرار دارد آیات زیادی در قرآن با مضمون عدالت است که می فرماید: ای کسانی که ایمان آورده اید پیوسته به عدالت قیام کنید و برای خدا گواهی دهید هر چند به زیان خودتان یا پدر و مادر و خویشاوندانتان باشد اگر توانگر یا نیازمند باشد باز خدا به آن دو سزاوارتر است پس از پی هوس نروید که [در نتیجه از حق] عدول کنید و اگر به انحراف گرایید یا اعراض نمایید قطعاً خدا به آنچه انجام می دهید آگاه است (نساء: ۱۳۵) پیامبر اکرم (ص) فرمودند: خداوند به عدالت و احسان، فرمان می دهد (حویزی، ۱۳۹۲، ج: ۳، ۱۷۸) و امیرمؤمنان (ع) فرموده اند عدالت، ترازوی سنجش خدا است، خداوند آن را برای انسان ها قرار داده و آن را برای اجرای حق و برقراری آن نصب کرده است (ری شهری، ۱۳۹۸، ج: ۲، ۷۸-۸۰) عدالت، رعایت حق است. اجرای عدالت به معنای گسترده آن و در همه زمینه های: سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و قضایی تنها مخصوص به مسلمانان نیست هر جا اسلام حاکم شود، باید این آموزه و اصل اسلام اجرایی و مورد استفاده همگان قرار گیرد: با اجرای عدالت هر فرد به حق خود میرسد چون عدالت حق عمومی مردم و جامعه است.

۱۰-۴. مساوات و عدم تبعیض

اصل کرامت ذاتی انسان بیانگر این است که هیچ انسانی فراتر و یا فروتر از دیگری آفریده نشده. به همین دلیل هیچ کس نمی تواند بدون دلیل بر دیگری حاکمیت داشته باشد قرآن کریم تاکید دارد و می فرماید: ای مردم ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را تیره ها

و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید؛ گرامی‌ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست؛ خداوند دانا و آگاه است (حجرات: ۱۳) برابری انسانها در اسلام همه جنبه‌ها می‌شود شامل برابری در حقوق اساسی فردی و اجتماعی می‌گردد زیرا حقوق آنجا پدید می‌آید که انسانها با یک دیگر برابر فرض شوند. پیامبر اسلام (ص) در خطبه معروف حجه الوداع چنین تاکید فرموده اند که تنها ملاک برتری تقوا است؛ ملاکی که در نزد خداوند نیز همان است. تساوی حقوقی زمانی بین افراد برقرار می‌شود که رابطه حق و تکلیف نیز کاملاً بر اساس تساوی باشد در این باره امیر المومنین (ع) هم می‌فرماید؛ حق به نفع کسی جریان نمی‌یابد، جز آنکه بر علیه او نیز جریان یابد و بر او جریان نمی‌یابد جز آنکه به نفع وی نیز اعمال شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، نامه ۵۳) با رعایت این حق بسیاری شکاف‌های اجتماعی برطرف می‌گردد

۱۱-۴. همزیستی مسالمت آمیز

همزیستی مسالمت آمیز مورد تاکید اسلام است قرآن کریم می‌فرماید: ای اهل کتاب، بیاید از کلمه حق که میان ما و شما یکسان است پیروی کنیم به جز خدای یکتا را نپرستیم، برای او شریک قرار ندهیم، برخی را به جای خدا به ربوبیت تعظیم نکنیم. پس اگر از حق روی گردانند بگوئید: شما گواه باشید که ما تسلیم فرمان خداوندیم (ال عمران: ۶۴) این آیه از آیات مهم در دعوت اهل کتاب به سوی وحدت به شمار می‌رود در آن به نقطه‌های مشترک بین اسلام و اهل کتاب توجه شده است دستور می‌دهد همگان به ریسمان خدا چنگ بزنند و پراکنده نشوید و این نعمت خدا را به یاد داشته باشید که دشمن یکدیگر بودید خدا میان دلهای شما الفت ایجاد کرد و از خجستگی نعمت برادران یکدیگر شدید (ال عمران: ۱۰۳) ائمه معصومین هم برهمزیستی مسالمت آمیز تاکید زیادی نموده اند: صلحی که دشمن تو را به آن فراخواند و رضای خداوند در آن بود، روی متاب که آشتی، سربازان تو را آسایش رساند، و از اندوه‌های برهاند و شهرهای ایمن ماند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، نامه ۵۳) همزیستی مسالمت آمیز با غیر مسلمانان هم در ماهیت آموزه‌های اسلام وجود دارد مسلمانان می‌توانند در روابط بین الملل از آن بهره‌گیرند؛ اسلام به این نکته توجه دارد که با ایجاد یک جو آرام و مودت آمیز، می‌توان با مخالفان عقیدتی خود به گفتگو و جدال احسن پرداخت. پیشوایان اسلام، پیوسته به رعایت عدالت، انصاف، ادای حقوق و پرهیز از آزار و اذیت پیروان مذاهب دیگر توصیه می‌نمودند. اسلام برای تحقق همزیستی مسالمت آمیز و صلح در میان ملتها و جلوگیری از درگیریهای خونین، نه تنها برای قراردادهای و معاهدات بین المللی ارزش حقوقی فوق العاده ای قائل شده است، بلکه همواره پیش قدم بوده این وظیفه در مواردی که تمایلی از طرف دول و گروه‌های غیر مسلمان نسبت به عقد قراردادهای صلح و همزیستی احساس می‌شود، تاکید بیشتر شده (عمید زنجانی، ۱۳۷۷، ج ۵: ۲). تأسی به این آموزه‌ها اسلامی می‌تواند راهگشای خروج جهان امروز از جنگ و درگیری‌های کنونی باشد.

۱۲-۴. امنیت

حکومت اسلامی باید برای احاد جامعه امنیت اینجا نماید تا به هدایت پناه آورند و در پناه مدنیت اجتماع یک سری از نیازهای اساسی آنان مرتفع گردد اولین شرط نیل به هدف استقرار امنیت است قرآن امنیت را از ضروریات اولیه زندگی بشر میداند فلسفه دعوت انسان به سوی خدا در منابع وحیانی و قرآن نیز ناشی از همین طبیعت خلقت است. در قرآن آمده است ای کسانی که ایمان آورده اید همگان در آرامش زندگی کنید ای اهل ایمان، همه متفقا در مقام تسلیم خدا در آید و از وسایس شیطان پیروی نکنید که او همانا شما را دشمنی آشکار است. (بقره: ۲۰۸) پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: هر کس شب و روز خود را سپری کند و از سه چیز برخوردار باشد، نعمت دنیا را کامل دارد: کسی که بام و شامش را در تن درستی و آسایش خاطر بگذراند و خوراک روزانه خود را داشته باشد. حال اگر چهارمین نعمت را هم داشته باشد، نعمت دنیا و آخرت بر او کامل شده است و آن نعمت، اسلام است. (مجلسی، ۱۳۹۶، ج ۷۷: ۱۳۹) امام علی (ع) فرمودند: هیچ نعمتی گواراتر از امنیت وجود ندارد. (رسولی محلاتی، ۱۳۹۲، ج ۲، ۴۳۵) امام صادق (ع) فرمودند: سه چیز است که مردم به آنها نیاز دارند: امنیت، عدالت و رفاه (حرانی، ۱۳۸۲: ۱۶۴) بدیهی است نهادینه شدن آموزهای اسلامی و حقوق عمومی اسلام سبب افزایش کارآمدی و کارایی نظام می‌گردد.

۱۳-۴. مشورت و مشارکت

مشورت یک آموزه اسلامی است که به انسان کمک می‌کند تا با استفاده از فرصت‌های مناسب شخصی و اجتماعی بهتر برای حل مشکلات خود و جامعه راه حل مناسب انتخاب نماید غفلت از آن، مانعی جدی پیشرفت و سبب ناکارآمدی میشود با رجوع به قرآن کریم در می‌یابیم که خداوند متعال پیامبر گرامی را به مشاوره در امور با مسلمانان توصیه نموده به مرحمت خدا بود که با خلق مهربان گشتی و اگر تندخو و سخت‌دل بودی مردم از گرد تو متفرق می‌شدند، پس از آنان درگذر و برای آنها طلب آموزش کن و درکارها با آنها مشورت نما، لیکن آنچه تصمیم گرفتی با توکل به خدا انجام ده، که خدا آنان را که بر او اعتماد کنند دوست دارد (ال عمران: ۱۵۹) شورا و مشورت و پیش از آنکه رنگ بوی سیاسی و اجتماعی بگیرد یک اصل عقلانی است به همین دلیل است اسلام آن را به عنوان یک حق عمومی برای احاد جامعه در نظر گرفته رسول خدا ص بیان داشته هر کس برادر مؤمنش با او مشورت کند و او صادقانه راهنمائی نکند، خداوند عقلش را از او بگیرد (عاملی، ۱۳۹۷، ج ۱۷: ۳۵۲) بکارگیری این آموزه در توسعه پایدار و کارآمدی دولتها موثر است.

۱۴-۴. تعاون و وحدت

خداوند امت اسلامی را به برادری و اخوت دستور داده و گفته شما مؤمنان یکدیگر را در نیکوکاری و تقوایشگی یاری دهید در گناه و تجاوز به یکدیگر کمک نکنید، از خدا پروا کنید که خداوند سخت کیفر است (مائده: ۲) اگر تعاون نباشد دولتها نمی‌توانند در هدایت مردم و استقرار حکومت الهی به توفیق چشم‌گیری برسند از نظر قرآن در حقیقت مؤمنان با هم برادرند پس میان برادران را سازش دهید از خدا پروا بدارید امید که مورد رحمت قرار گیرید (حجرت: ۱۰) علامه طباطبائی در ذیل آیه می‌فرماید: «باید دانست که جمله «إنما

المؤمنون اخوه» قانونی را در بین مسلمانان مومن، تشریح می‌کند و نسبتی را برقرار می‌سازد که قبلاً برقرار نبود، و آن نسبت برادری است که آثاری شرعی و قانونی نیز به همراه دارد (طباطبائی، ۱۳۷۸، ج ۲: ۲۵۹) پیامبر اسلام (ص) در خصوص همیاری و دگرگیری چنین می‌فرمایند هر کس فریاد دادخواهی هر مظلوم مسلمان را بشنود که مسلمین را به یاری می‌طلبد، اما به کمک او نشتابد مسلمان نیست. (کلینی، ۱۳۸۴، ج ۲: ۱۶۴) تعاون و دگرگیری یک حق عمومی متقابل است.

۱۵-۴. رفاه و تامین اجتماعی

اسلام رفاه و تامین اجتماعی را بعنوان یک حق عمومی برای تک تک افراد جامعه خود لازم و ضروری میداند سخنان پیشوایان دین موید آن است پیامبر اکرم ص فرمودند: خدایا تن مرا سالم دار خدایا گوش مرا سالم دار خدایا چشم مرا سالم دار خدایا از کفر و فقر به تو پناه می‌برم (پابنده، ۱۳۸۲) و یا قرآن کریم فرموده شما را با بخشیدن اموال و پسران مدد رساند و برای شما باغها و جویبارها پدید آورد (نوح: ۱۲) قرآن می‌فرماید بگو: چه کسی زینت‌های خدا را که برای بندگان خود آفریده حرام کرده و از صرف رزق حلال و پاکیزه منع کرده؟ (اعراف: ۳۲) یا در آیه ای دیگر آمده است: خداست آن که برای شما دریا را مسخر گردانید تا کشتی به امر او در آب جاری شود و آن از فضل خدا (روزی) طلبد و باشد که شکر نعمتش به جای آرید (جاثیه: ۱۲) رفاه جامعه بیانگر کارمندی حکومت است.

۱۶-۴. اسلام و مبارزه با فساد

تمام نابسامانی‌ها و همه افراط و تفریط‌های مسائل فردی و اجتماعی بعلت انحراف از حق و مصداق فساد هستند قرآن بارها «افساد» و «اصلاح» را باهم بیان نموده و در برابر یکدیگر قرار داده است در سوره شعراء می‌خوانیم آنها که در زمین فساد می‌کنند و اصلاح نمی‌کنند (شعر ۱۵۲) خداوند مفسدان را از مصلحان می‌شناسد و در سوره اعراف می‌خوانیم . اصلاح کن و راه مفسدان را پیروی مکن (اعراف: ۱۴۲) در بعضی از موارد، ایمان و عمل صالح را در برابر فساد قرار داده است (ص: ۲۸) درسیره ائمه هم مبارزه قاطع با فساد وجود دارد حضرت علی علیه السلام با عبدالله بن عباس پسر عموییش که از اصحاب پیامبر (ص) و فردی با نفوذ در اسلام است و در در منصب حکومتی وی مرتکب خلافی شده حضرت خطاب به او نامه ای تهدید آمیز می‌نویسد من تو را در امانت شریک خود داشتم، و از هر کس به خویش نزدیکتر پنداشتم، و هیچ یک از خاندانم برای یاری و همدکاری‌ام چون تو مورد اعتماد نبود، و امانتداری من نمی‌نمود. پس چون دیدی روزگار پسر عمویت را بیازارد، و دشمن بر او دست برد، و این امت بی تدبیر و بی‌پناه، با پسر عمویت نرود مخالفت باختی و با آنان که از او به یکسو شدند به راه جدایی تاختی، و با کسانی که دست از یاری‌اش برداشتند دمساز گشتی، و با خیانتکاران هم‌آواز. پس نه پسر عمویت را یار بودی، و نه امانت را کار ساز. گویی کوشش برای خدا نبود، یا حکم پروردگار تو را روشن نمی‌نمود، و یا می‌خواستی با این امت در دنیایشان حيله بازی، و در بهره‌گیری از غنیمت آنان دستخوش فریبشان سازی چون مجال بیشتر در خیانت به امت به دست افتاد، شتابان حمله نمودی و

تند برجستی و آنچه توانستی از مالی که برای بیوه زنان و یتیمان نهاده بودند برودی. چنانکه گرگ تک برآید و بز زخم خورده واز کار افتاده را بریاید. پس با خاطری آسوده، آن مال ربوده را به حجاز روانه داشتی و خود را در گرفتن آن بزهکار نپنداشتی. وای بر تو گویی با خود چنین نهادی که مرده ریگی از پدر و مادر خویش نزد کسانت فرستادی. پناه بر خدا آیا به رستاخیز ایمان نداری، و از حساب و پرسش بیم نمی‌آری؟ ای که نزد ما در شمار خردمندان بودی! چگونه نوشیدن و خوردن را بر خود گوارا نمودی حالی که می‌دانی حرام می‌خوری و حرام می‌آشامی و کنیزکان می‌خری و زنان می‌گیری و با آنان می‌آرامی از مال یتیمان و مستمندان و مؤمنان و مجاهدانی که خدا این مالها را به آنان واگذاشته، و این شهرها را به دست ایشان مصون داشته؟ پس از خدا بیم دار و مالهای این مردم را باز سپار، و اگر نکنی و خدا مرا یاری دهد تا بر تو دست یابم کیفرت دهم که نزد خدا عذرخواه من گردد، و به شمشیریت بزنم که کس را بدان نزدم جز که به آتش در آمد. به خدا اگر حسن و حسین چنان کردند که تو کردی از من روی خوش ندیدندی، و به آرزویی نرسیدندی، تا آنکه حق را از آنان بستانم و باطلی را که به ستمشان پدید شده نابود گردانم، و سوگند می‌خورم به پروردگار جهانیان که آنچه تو بردی از مال مسلمانان، اگر مرا روا بود، شادم نمی‌نمود که به دستش آرم و برای پس از خود به میراث بگذارم. پس لختی بیای که گویی به پایان کار رسیدی و زیر خاک پنهان گردیدی، و کردار تو را به تو نمودند آنجا که ستمکار با دریغ فریاد برآرد و تباہ کننده عمر آرزوی بازگشتن دارد و جای گریختن نیست. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، نامه ۴۱)

۴-۱۷. نظارت همگانی

نظارت در حکومت اسلامی یکی از مسائل مهم است و هدف از طرح این مساله افزایش کارآیی قانون محوری و عدم سوء استفاده از امکانات و اختیاراتی که در دست صاحبان قدرت قرار گرفته میباشد این امر همیشه فکرنادیشوران آزاده را به خود مشغول داشته است که چگونه میتوان با داشتن حکومتی برای اداره جامعه قدرت طلبی و خودمحوری حاکمان را مهار نمایند در نظام حقوقی اسلام، به توصیف قرآن کریم اصل امر به معروف و نهی از منکر باید در جامعه عملی گردد چنانکه میفرماید... و مردان و زنان مؤمن همه یاور و دوستدار یکدیگرند، خلق را به کار نیکو وادار و از کار زشت منع می‌کنند و نماز به پا می‌دارند و زکات می‌دهند و حکم خدا و رسول او را اطاعت می‌کنند، آنان را البته خدا مشمول رحمت خود خواهد گردانید، که خدا صاحب اقتدار و درست کردار است (توبه: ۷)

درسوره لقمان آمده: ای فرزند عزیزم نماز به پادار و امر به معروف و نهی از منکر کن و بر این کار از مردم نادان هر آزار بینی صبر پیش گیر که این صبر و تحمل در راه تربیت و هدایت خلق نشانه ای از عزم ثلثت (مردم بلند همت) در امور لازم عالم است (لقمان: ۱۷)

علی(ع)

در وصیتش به فرزندانش و همه انسان ها بعد از ضربت خوردن توصیه نموده است امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید که بدان شما بر شما مسلط می گردند. آن گاه هرچه

خدا را بخوانید، استعجابت نمی‌کند (حکمت: ۳۷۴) امام حسین ع در راه انجام این تکلیف الهی، جان خویش، فرزندان و بهترین یاران خود را فدا کرد. لذا امر به معروف و نهی از منکر به عنوان ابزار کنترل و نظارت همگانی راه را بر کجروی‌ها و نقایص می‌بندد

۱۸-۴. پاسخگو بودن زمامداران و دولت‌ها

بر اساس تعالیم و آموزه‌های اسلامی باید شفافیت در حکومت اسلامی باشد زیرا زمانیکه حکومتها احساس کنند باید در قبال اقدامات و وظایف خود پاسخگو باشند به انجام کار درست احتمال مینمایند تلاش می‌کند وظایف را به خوبی اجراء و سامان دهی کنند تا متهم به عدم عمل به وظایف نگردند امام خمینی با بیان این مطلب که از حاکم اسلامی می‌توان آشکارا و به طور صریح انتقاد کرد و او را حتی مورد استیضاح قرار داد، و او باید در برابر مردم خود را پاسخگو بداند می‌فرماید: هر فردی از افراد ملت حق دارد که مستقیماً در برابر سایرین، زمامدار مسلمین را استیضاح و به او انتقاد کند و او باید جواب قانع کننده دهد و در غیر این صورت اگر برخلاف وظایف اسلامی خود عمل کرده باشد، خود به خود از مقام زمامداری معزول است. (خمینی، ۱۳۸۹، ج ۲: ۱۹) بهترین راه برای داشتن یک سیستم پاسخگو آن است که دولت مردم را ولی نعمت خود بداند به آنها صادقانه پاسخگو باشد و الزاماً پاسخگوی حقوق مشروع مردم باشند تا مسؤولی که کار برعهده‌ی او قرار می‌گیرد توان گریز از نظارت و تکلیف و پاسخ‌گویی نداشته باشد.

۱۹-۴. آموزش عمومی، تعلیم و تربیت

قرآن کریم می‌فرماید یکی از وظایفی که خداوند برای پیامبر اسلام مشخص کرده آموزش مردم است پیامبری از خودشان مبعوث کرد تا آیات الهی را بر آنان بخواند و آنها را رشد و پرورش داده و کتاب آسمانی و حکمت به آنان بیاموزد و همانا پیش از این در انحراف و گمراهی آشکار بودند. (خمینی، ۱۳۸۸، ج ۴: ۱۹) از جمله حقوقی که برگردن زمامداران و دولتها میباشد دادن آموزش عمومی با سواد شدن و بالا بردن سطح آگاهی مردم است که باید دولتها رعایت کنند چنان که در این خصوص امیر المومنین چنین بیان کرده اند: ای مردم مرا بر شما و شما را بر من حقی واجب شده است؛ حق شما بر من: ۱- آنکه از خیرخواهی شما دریغ نورزم ۲- بیت المال را میان شما عادلانه تقسیم کنم ۳- شما را آموزش دهم تا بی سواد و نادان نباشید ۴- شما را تربیت کنم تا راه و رسم زندگی را بدانید و اما حق من بر شما این است که: ۱- به بیعت با من وفادار باشید ۲- در آشکار و نهان برایم خیرخواهی کنید ۳- هرگاه شما را فراخواندم اجابت کنید ۴- فرمان دادم، اطاعت کنید (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، خطبه ۳۴)

۲۰-۴. اقتدار سیاسی

سرچشمه قدرت در نظام توحیدی مبانی و حیانی است از دیدگاه اسلام قدرت مشروع فی نفسه خیر است آنکه گفته می‌شود قدرت موجب فساد پذیری می‌شود نفس قدرت شر

نیست حب قدرت طلبی در هر که باشد موجب فساد می‌گردد قدرت سیاسی از نظر اسلام یک ابزار و وسیله است برای رسیدن به حق این ابزار اگرچه مطلوب است ولی اگر به خطا رود ایجاد فساد مینماید پس مطلوبیت آن بواسطه نیل به اهداف الهی است قدرت سیاسی باید وسیله تحقق اهداف الهی باشد تا به تبع آن قوانین الهی در جامعه اجرای گردد. قدرت سیاسی از دید اسلام مساوی با ادای تکالیف الهی میباشد قرآن کریم هم تاکید بر حفظ قدرت مسلمین دارد می‌فرماید همه پیرو فرمان خدا و رسول باشید هرگز راه اختلاف و تنازع نیویید که در اثر تفرقه ضعیف شده قدرت و عظمت شما نابود خواهد شد، بلکه همه باید یکدل، پایدار و صبور باشید، که خدا همیشه با صابران است در آیه ای دیگر می‌فرماید. همگی به رشته (دین) خدا چنگ زده و به راههای متفرق نروید، (انفال: ۴۶) بدین گونه خدا آیاتش را برای راهنمایی شما بیان می‌کند. امام خمینی بیان داشته دولت‌ها در صورتی که به ملت خویش بها و اعتبار ندهند، طبیعی است که از حمایت مردمی برخوردار نخواهند بود. سلامت یک کشور در صورتی تضمین خواهد شد که افسار جامعه، حکومت کنندگان و حکومت شوندگان، با یکدیگر تفاهم و همدلی داشته باشند. اگر یک کشور بخواهد یک کشور سالمی باشد باید بین دستگاه حاکمه با ملت تفاهم باشد تا قدرت سیاسی مناسب ایجاد شود (خمینی، ۱۳۸۸، ج ۴: ۲۳) قدرت سیاسی در نظام حکومتی اسلام حق عمومی است چراکه بدون قدرت سیاسی کارایی مطلوب وجود نخواهند داشت.

نتیجه‌گیری

بررسی‌های انجام شده در این پژوهش نشان می‌دهد اسلام با احصاء احکام و آموزه‌های خود مسیر حرکت اجتماعی انسان را در جهان جامع و کامل تبیین نموده است. جامعیت مبانی اسلام همه شئون حیات انسانها را در بر میگیرد اگر در اداره جامعه برای نظام حکومتی آن در هر عصری مشکلی پیش آید راه حل مناسب آن در آموزه‌ها و حقوق اسلامی وجود دارد نتایج حاصله نشان می‌دهد قرآن کریم، احادیث معصومین (ع) و دیدگاههای اندیشمندان اسلامی مشروعیت و حقانیت حکومت و نظام حقوقی اسلامی را نشأت گرفته از مبانی وحیانی و الهی آن میدانند. به همین دلیل میتوان گفت غنای بالای آموزه‌های اسلامی از مولفه‌های کارآمدی حکومت برخوردار است لذا دولتهائیکه که منشأ سیاسی، اجتماعی و ارزشهای خود را به اسلام منتسب می نمایند باید جامعه را بر اساس قوانین و آموزه‌های اسلامی اداره نموده و مقید به رعایت آموزه‌های دینی باشند تا به کارآمدی برسند زیرا اگر مردم احساس نمایند دولتی که در رأس امور آنان قرار گرفته خود عامل به آموزه‌ها و حقوق عمومی اسلام نمی باشد برایش چالش ایجاد مینمایند چالشها قدرت سیاسی حکومت را تضعیف و آن را در مسیر سقوط قرار میدهند. مذاقه در یافته این پژوهش بیانگر آن است که دو اصل اساسی باید در عملکرد دولتها وجود داشته باشد اول اعتقاد به احکام و آموزه‌های حقوق عمومی اسلام و دیگری عمل به آنها که مکمل هم میباشند هیچکدام به تنهایی کفایت نمیکند و جامعه اسلامی را به پویائی و کارآمدی مطلوب نمی رسانند. با تلاش انجام گرفته در این تحقیق مولفه‌های مهم کارآمدی دولتها از منظر آموزه‌ها و حقوق عمومی اسلام از قرآن، احادیث و دیدگاه اندیشمندان اسلامی استخراج شده که استقرار آنها بعنوان الگوی کارآمدی عرصه جدیدی در نوع سیاستگذاری دولتها خواهد گشود این مولفه‌ها عبارتند از عقلانیت، عدالت محوری، کرامت انسانی، مسئولیت‌پذیری، خدا محوری، تقوا، تعهد، قانون مداری، ساده‌زیستی، هم‌زیستی، مشورت، امنیت، نظارت همگانی، برخورد با فساد، تعاون، رفاه، پرهیز از اشرافیگری، پاسخگو بودن و اقامه قسط و عدل، آموزش عمومی و اهتمام به تعلیم و تربیت. که دوری و بی تفاوتی نسبت به آنها فساد اداری و ناکارآمدی دولتها را در پی دارد دولتها با عمل به آموزه‌های اسلامی و احساس مسئولیت در برابر خدا و مردم میتوانند کارآمدی مطلوبی را کسب و از حقوق عمومی ملت صیانت کنند و با این اقدام مانع اعمال غیر قانونی و سوء استفاد کار گزاران گردند.

پیشنهاد می‌گردد: آموزه‌های اسلامی موثر بر کارآمدی علمی تبیین و بعنوان آموزش ضمن خدمت ارائه گردد.

پیشنهاد می‌گردد: قانونگذاران با استناد به این مولفه‌ها قوانینی قلیل ارزیابی و دارای شاخص‌های کاربردی تعیین نمایند.

کتابنامه

۱. قرآن کریم
۲. اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۶). درآمدی بر کارآمدی نظام سیاسی اسلام، تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، چ ۳
۳. آقا بخشی، علی. (۱۳۷۹). فرهنگ علوم سیاسی، تهران: انتشارات چاپار
۴. پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). نهج الفصاحه، تهران: انتشارات جاویدان، چ ۵
۵. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۹۷). تفسیر تسنیم، قم: انتشارات اسراء، چ ۵، ج ۲۰
۶. حرانی، ابومحمد. (۱۳۸۲). تحف العقول عن آل الرسول (ص)، قم: انتشارات آل علی، چ ۱۶
۷. حویزی، عبدعلی بن جمعه. (۱۳۹۲). تفسیر نورالثقلین، قم: چاپ و نشر نوید اسلام، ج ۳
۸. خمینی، روح الله. (۱۳۹۲). ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ ۲۸، ج ۱
۹. خمینی، روح الله. (۱۳۹۲). ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ ۲۸، ج ۲
۱۰. خمینی، روح الله. (۱۳۸۸). صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ ۱، ج ۴
۱۱. خمینی، روح الله. (۱۳۸۹). صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ ۵، ج ۲
۱۲. ذوعلم، علی. (۱۳۸۸). کارآمدی حکومت ولایی و مدیریت فتنه، روزنامه‌ی رسالت مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۲
۱۳. رسولی محلاتی، هاشم. (۱۳۹۲). غرر الحکم و درر الکلم آمدی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چ ۱۳، ج ۲
۱۴. رضوانی، محسن. (۱۳۸۱). دولت کارآمد در اندیشه سیاسی خواجه نصیرالدین طوسی، معرفت، ش ۵۵، ص ۳۵ تا ۴۶
۱۵. زارعی، محمد حسین. (۱۳۸۵). کارکردها و چالشها، حقوق عمومی، ش ۲، ص ۷-۵
۱۶. صنّعی منفرد، محمدعلی. (۱۳۸۰). تثبیت و کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشگاه الزهراء، چ ۱
۱۷. طباطبائی، محمد حسین. (۱۳۷۸). میزان، تهران: مرکز نشر فرهنگی رجاء موسسه انتشارات امیرکبیر، چ ۶، ج ۲
۱۸. طباطبائی، محمد حسین. (۱۳۷۸). تفسیر میزان، محمدتقی مصباح یزدی، تهران: نشر امیرکبیر، چ ۶، ج ۲
۱۹. عاملی، حر. (۱۳۹۷). وسایل الشیعه، قم: جماعه المدرسین فی الحوزه العلمیه بقم، موسسه النشر الاسلامی، ج ۱۷

۲۰. عمید زنجانی، عباس علی. (۱۳۷۷). فقه سیاسی، تهران: نشر امیر کبیر، چ ۳، ج ۳
۲۱. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۹۳). اصول کافی، قم: طاووس بهشت، چ ۶، ج ۲
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۹۴). اصول کافی، قم: بهار دلها، چ ۵، ج ۱
۲۳. لاریجانی، محمد جواد. (۱۳۷۴). حکومت؛ مباحثی در مشروعیت و کارآمدی، تهران: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (سروش)، چ ۱
۲۴. مجلسی، محمد باقر. (۱۳۸۸). بحار الانوار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چ ۶، ج ۱
۲۵. مجلسی، محمد باقر. (۱۳۹۶). بحار الانوار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چ ۱، ج ۷۷
۲۶. محمدی ری شهری، محمد. (۱۳۹۸). میزان الحکمه، تهران: دارالحدیث، چ ۱۶، ج ۶
۲۷. مصباح یزدی، محمد تقی. (۱۳۷۳). حکومت اسلامی و ولایت فقیه، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، چ ۳
۲۸. مصباح یزدی، محمد تقی. (۱۳۹۴). معارف قرآن، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
۲۹. مطهری، مرتضی. (۱۳۷۵). مجموعه آثار، تهران: انتشارات صدرا، چ ۵، ج ۳
۳۰. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۶). نهج البلاغه با ترجمه فارسی روان، قم: امام علی بن ابیطالب (ع)، چ ۳